

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Γράφει ο Δρ Βασίλης Αδραχτάς → Τηλ: 0431262823 → mousaiostheotrelas@yahoo.com.au

Παύλου μνήμη... Μακεδονίας ένεκεν...

(Μέρος Α')

Η δράση του αποστόλου Παύλου στη Μακεδονία μάς είναι γνωστή από τα σχετικά στοιχεία που αναφέρουν αφενός μεν οι Πράξεις των Αποστόλων, αφετέρου δε ορισμένες από τις επιστολές του ίδιου του Παύλου. Από τις πληροφορίες των πηγών αυτών συνάγεται ότι ο Παύλος επισκέφτηκε για πρώτη φορά τη Μακεδονία κατά τη διάρκεια της δεύτερης περιόδου του (50/51 ΚΧ), ενώ θα επιστρέψει στην περιοχή για δεύτερη και τελευταία φορά κατά τη διάρκεια της τρίτης περιόδου του (56/57 ΚΧ). Την πρώτη του επίσκεψη στην περιοχή της Μακεδονίας ο Παύλος δεν την είχε σχεδιάσει εκ των προτέρων. Τουναντίον, στα σχέδιά του ήταν να κηρύξει το Ευαγγέλιο στην ευρύτερη περιοχή της Ασίας (όπως λεγόταν τότε η Ιωνία) και της Βιθυνίας. Σύμφωνα με τις Πράξεις ο σχεδιασμός του Παύλου ανατράπηκε λόγω θεϊκής παρέμβασης. Έτσι κατευθύνθηκε τελικώς προς την Τρωάδα (όπως λεγόταν τότε η Τροία). Εκεί θα γίνει αποδέκτης μιας άλλης θεϊκής παρέμβασης, αυτή τη φορά πιο έντονης. Με όραμα ο Παύλος και η ομάδα του βεβαιώνονται ότι αυτή τη φορά η περιόδεϊά τους θα πρέπει να κηρύξει το Ευαγγέλιο σε νέες περιοχές, σε μέρη όπου δεν ήταν ακόμα γνωστό.

Αυτό που ενδιαφέρει εν προκειμένω είναι ότι ο ευαγγελισμός της Μακεδονίας παρουσιάζεται ως ιστορικό αίτημα. Μπορεί το όραμα του Παύλου από τη μια να συνιστά μία εξαιρετική θρησκευτική εμπειρία, από την άλλη όμως αντανακλά αναμφίβολα τον ψυχικό και διανοητικό προβληματισμό του ίδιου σχετικά με τις δυνατότητες ευρύτερης αποδοχής του Ευαγγελίου από τους ανθρώπους της εποχής του. Ο προβληματισμός αυτός του Παύλου ήταν θετικός, πίστευε δηλαδή ο Παύλος ότι η εποχή του αποτελούσε το «πλήρωμα του χρόνου» υπό την έννοια ότι οι άνθρωποι βρίσκονταν ιστορικά σ' ένα στάδιο κορεσμού και αναζήτησης νέων πνευματικών και θρησκευτικών διεξόδων. Με άλλα λόγια, ο «Μακεδόνας» του οράματος λειτούργησε ως συμβολική συμπύκνωση των αιτημάτων μιας ολοκληρωμένης εποχής. Αυτή είναι η αποκάλυψη που δέχεται ο Παύλος, που βρίσκει σύμφωνους τους συνεργάτες του και που εν τέλει θα δοκιμαστεί έντονα στην πράξη –δίχως να διαψευστεί– έτσι ώστε να εμπεδωθεί πιο ολοκληρωμένα στη συνείδηση των αποδεκτών της.

Εκινά, λοιπόν, η ομάδα από την Τρωάδα και με πλοίο φτάνει στη Σαμοθράκη, απ' όπου μετά από άλλη μία μέρα φτάνει στη Νεάπολη (τη σημερινή Καβάλα). Τόσο η Σαμοθράκη

όσο και η Νεάπολη φαίνεται πως ήταν σταθμοί διανυκτέρευσης. Ο πρώτος πραγματικός σταθμός είναι η πόλη των Φιλιππων, η οποία τα χρόνια εκείνα ήταν αποικία ρωμαϊκή, που σημαίνει ότι τόσο οι άρχουσες τάξεις όσο και ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού ήταν Ρωμαίοι πολίτες. Το γεγονός αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού μέχρι τότε ο Παύλος δεν είχε ποτέ απευθυνθεί σ' ένα ειδικώς ρωμαϊκό ακροατήριο. Επιπλέον, στην πράξη η πρώτη εμπειρία της Μακεδονίας σηματοδοτούσε για τον Παύλο ένα άνοιγμα του Ευαγγελίου προς τη Δύση, προς τους Ρωμαίους. Το άλμα ήταν τεράστιο: το Ευαγγέλιο, που είχε την κοιτίδα του στους Εβραίους, θα απευθυνόταν πια και στους Ρωμαίους, τους πιο μιστούς εχθρούς του Ισραήλ! Αναμφισβήτητα, αυτή θα πρέπει να ήταν η πρώτη δοκιμασία όσον αφορά τη θεϊκή αποκάλυψη που είχε δεχθεί ο Παύλος. Δεν θα καμφθεί, όμως. Με την ομάδα του θα συναναστραφεί κόσμο, θα προσπαθήσει να καταλάβει πού ακριβώς χτυπά η καρδιά του «πληρώματος του χρόνου», πού είναι το σημείο από το οποίο θα πρέπει να πιαστεί για να κηρύξει το Ευαγγέλιο. Υπομονετικά και προσεκτικά θα αξιολογήσει κάποιες σημαντικές ενδείξεις: την ημέρα του Σαββάτου κάποιον συγκεντρώνονταν έξω από τα τείχη της πόλεως σ' έναν ειδικό χώρο προσευχής...

Η ομάδα του Παύλου πηγαίνει εκεί και βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα θρησκευτικό φαινόμενο που είναι ιδιότυπο: αποτελείται κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, από γυναίκες και δεν έχει σχέση με τον κρατούντα παγανισμό. Οι γυναίκες αυτές ήταν «σεβόμενες τον θεόν», όπως λέγεται χαρακτηριστικά για μία εξ αυτών, τη Λυδία. Η έκφραση αυτή στις Πράξεις δηλώνει τους εξ Εθνών προσπλύτους στον Ιουδαϊσμό, αλλά δικαιούμαστε να διερωτηθούμε εάν εν προκειμένω αναφέρεται πραγματικά σε ανθρώπους που είχαν άμεση γνώση του Ιουδαϊσμού. Ο θεός τον οποίο «σέβονται» ονομάζεται στο κείμενο «ύψιστος» και γνωρίζουμε ότι κατά την πρωτοχριστιανική περίοδο ήταν ευρέως διαδεδομένο στη Μεσόγειο ένα θρησκευτικό ρεύμα γνωστό στη βιβλιογραφία ως «υψιστιανοί». Επρόκειτο για μία θρησκευτική τάση με μονοθεϊστικό προσανατολισμό, χωρίς αιματηρές θυσίες και με έντονο ηθικό χρώμα, μία τάση που ενδέχεται ν' αποτελούσε μετεξέλιξη αρχαιότερων διεργασιών στα θρησκευτοφιλοσοφικά πράγματα του ελληνορωμαϊκού κόσμου και η οποία υπό το κράτος μιας όσμωσης με τον Ιουδαϊσμό διαμορφώθηκε σε ό,τι θα μπορούσαμε να ονομάσουμε το πλησιέστερο ιουδαϊκό παράλληλο του Εθνικού κόσμου. Με άλλα λόγια, ενώ σα-

φώς υπήρχαν οι «σεβόμενοι των θεών» ως προσπλύτοι του Ιουδαϊσμού, υπήρχαν παράλληλα και οι «υψιστιανοί», οι οποίοι, αν και όχι τυπικά τέτοιοι προσπλύτοι, από μία ορισμένη σκοπιά θεώρησης της θρησκευτικής ιστορίας του αρχαίου κόσμου μπορούσαν ουσιαστικά να θεωρηθούν τέτοιοι.

Όπως και να έχουν τα πράγματα, στις πρώτες αναφορές περί της δράσεως του Παύλου στους Φιλίππους κυρίαρχη και δυναμική είναι η παρουσία των γυναικών. Μάλιστα, η αναφορά των Πράξεων στους Φιλίππους ανοίγει και κλείνει με τη μνεία της Λυδίας. Απ' ό,τι φαίνεται επρόκειτο για γυναίκα σχετικά εύπορη, ανεξάρτητη οικονομικά και κοινωνικά, με έντονη προσωπικότητα και πνεύμα ανήσυχο. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι η Λυδία είναι ό,τι πλησιέστερο είχε να επιδείξει η αρχαιότητα στη γυναικεία χειραφέτηση. Φαίνεται δε ότι γύρω από αυτήν και τον οίκο της θα δημιουργηθεί σιγά-σιγά ο πρώτος πυρήνας της Εκκλησίας των Φιλιππων. Το αν η Λυδία είχε κάποια σημαίνουσα θέση στο πλαίσιο της λατρείας «του θεού του ύψιστου» δεν είναι εύκολο να το πούμε, ενδέχεται όμως η ίδια ως καταγόμενη από τα Θυάτειρα της Ασίας –όπου η παρουσία του Ιουδαϊσμού ήταν δεδομένη– να ήταν προσπλύτος στον Ιουδαϊσμό και ως τέτοια να είχε επιδράσει καταλυτικά στη διαμόρφωση της τοπικής φυσιολογίας της συγκεκριμένης λατρείας. Φαίνεται, πάντως, ότι η λατρεία αυτή δεν είχε αποκοπεί πλήρως από τον παγανισμό, μιας και στη διήγηση των Πράξεων αναφέρεται ότι για ικανό διάστημα ο Παύλος και οι συνεργάτες του βρέθηκαν αντιμέτωποι με μία νεαρή δούλη η οποία είχε «πνεύμα πύθωνα» και ασκούσε τη μαντεία με το αζημίωτο βέβαια για τους κυρίους της.

Το ίδιο φαινόμενο, εντούτοις, που αποτέλεσε για τον Παύλο ευκαιρία πρώτης τάξεως για το κήρυγμα του Ευαγγελίου, το ίδιο αποτέλεσε και οριακό εμπόδιο για τη δράση του. Ειδικότερα, ο Παύλος ναι μεν διείδε τις ιεραποστολικές προοπτικές που πρόσφερε η συγκρητιστική λατρεία του ύψιστου θεού, αλλά ταυτόχρονα ήξερε πως αργά ή γρήγορα η λατρεία αυτή θα έπρεπε να αποκαθαρθεί έτσι ώστε να καταστεί συμβατή με την πίστη στον Ιησού. Αυτό τον οδήγησε να καταστείλει θαυματουργικά το φαινόμενο της μαντικής, γεγονός που είχε αλυσιδωτές αντιδράσεις: οι κύριοι της νεαρής δούλης είδαν να χάνεται η επικερδής επιχείρησή τους, έσυραν τον Παύλο και τον Σιλά στην αγορά της πόλης με ψευδείς κατηγορίες, πέτυχαν την τιμωρία τους διά ραβδισμού και, τελικά, τη φυλάκισή τους. Είναι ενδεικτική η κατηγορία εις βάρος

των Αποστόλων· πρόκειται για κατηγορία κατ' εξοχήν ρωμαϊκή, υπό την έννοια ότι το κήρυγμα του Ευαγγελίου εκλαμβάνεται ή έστω παρουσιάζεται ως αντι-ρωμαϊκή πράξη. Κατά τρόπο ειρωνικό, ο Παύλος θα συκοφαντηθεί αυτή τη φορά όχι από τους Ιουδαίους, αλλά ως Ιουδαίος! Όσον αφορά δε την ουσία της κατηγορίας φαίνεται πως αυτή είχε σχέση με την πολιτική διάσταση του παγανισμού, μιας και τα «έθνη» που επιστρατεύονται εις βάρος των Αποστόλων, τουτέστιν, το Ευαγγέλιο που αυτοί κήρυσσαν, παρουσιάζεται ως ασυμβίβαστο με την ιδιότητα του Ρωμαίου πολίτη και άρα σε αντιπαράθεση με τα «ειωθότα», την πολιτική θρησκεία της πόλεως.

Με θαυματουργικό τρόπο ο Παύλος και ο Σιλάς θα ελευθερωθούν από τα δεσμά τους μέσα στη φυλακή, γεγονός που θα οδηγήσει τον δεσμοφύλακα υπηρεσίας να μείνει έκθαμβος και να πιστέψει «πανοικεί», όπως αναφέρεται, στο Ευαγγέλιο. Αυτό που θα πρέπει εύλογα να εικάσουμε εν προκειμένω είναι ότι ο οίκος του δεσμοφύλακα των Φιλιππων αποτέλεσε τη δεύτερη ομάδα διεύρυνσης της αρχικής Εκκλησίας των Φιλιππων. Η εν λόγω ομάδα διέφερε δημογραφικά και άρα κοινωνικά και οικονομικά από την ομάδα της Λυδίας. Αν θα μπορούσαμε, με σχετικό ασφαλώς τρόπο, να μιλήσουμε για μεσαίες τάξεις στην αρχαιότητα, θα μπορούσαμε να εντάξουμε την ομάδα της Λυδίας στην ανώτερη μεσαία τάξη και την ομάδα του δεσμοφύλακα στην κατώτερη μεσαία τάξη. Όπως καταλαβαίνετε, αυτή η διάκριση θα μπορούσε προϊόντος του χρόνου να αποδειχθεί το πλαίσιο για την εμφάνιση διαφορών ως προς την αντίληψη ορισμένων θεμάτων, εντάσεων ως προς τις προτεραιότητες και, τέλος, συγκρούσεων ως προς την οργάνωση της Εκκλησίας των Φιλιππων. Για την Εκκλησία των Φιλιππων το πρόβλημα αυτό θα προέκυπε αργότερα· επί του παρόντος το άμεσο πρόβλημα ήταν η αναγκαστική αποχώρηση του Παύλου, με επόμενο προορισμό τη Θεσσαλονίκη και ενδιάμεσους σταθμούς την Αμφίπολη και την Απολλωνία της Χαλκιδικής... (το κείμενο αυτό αποτελείται από επεξεργασμένα αποσπάσματα μιας διάλεξης που έκανα στο πλαίσιο των Δημητρίων 2012)